

nieuws- en informatieblad

BELANGRIJKE DATA

- zaterdag 12 april 2014: Algemene Leden Vergadering, wandeling in Laren en bezoek Singer Museum
- vrijdag 16 t/m zondag 18 mei 2014: buitenland-excursie naar Brussel

IN DIT NUMMER

- Van het bestuur: Terugblik excursies, Buitengewone Leden Vergadering, Algemene Leden Vergadering, Bezoek aan Brussel (pag 2)
- Evenementen: Algemene Leden Vergadering, wandeling in Laren en bezoek Singer Museum op 12 april 2014 (pag 3)
- Evenementen vervolg: buitenlandexcursie naar Brussel op 16, 17 en 18 mei 2014 (pag 5)
- Boekbespreking: De eeuw van Brussel (pag 8)
- Art Breda (pag 9)
- Art nouveau route / coup de fouet (pag 10)
- Nieuwe rubriek: Verzamelaars zoeken contact (pag 11)
- Boekbesprekingen: 'Reuzenland', 'Bali, toen het nog een paradijs was' (pag 12)
- Scriptie: De collectieopstelling van de middeleeuwen in het Rijksmuseum vanaf 1885 tot en met 2013 (pag 13)
- Tentoonstellingsagenda (pag 18)

VAN HET BESTUUR

Terugblik excursies

Uitreiking scriptieprijs, bezoek aan Hotel Spaander te Volendam

Op 18 januari jl. is in het beroemde hotel Spaander met de vele als betaling door verblijvende kunstenaars geschonken schilderijen te Volendam de VVNK scriptieprijs 2013 uitgereikt. Hoewel het aantal inzendingen helaas nogal beperkt gebleven was, had de kwaliteit er beslist niet onder geleden volgens de jury, bestaande uit Dr. Lieske Tibbe, oud-docent kunstgeschiedenis Radboud Universiteit Nijmegen, Dr. Mienke Simon Thomas, hoofdconservator kunstnijverheid Museum Boijmans-van Beuningen Rotterdam en Drs. Jan Jaap Heij, oud-conservator Drents Museum Assen. Ex aequo

op de eerste plaats eindigden in alfabetische volgorde Sylvia Alting van Geusau met de scriptie "Panorama's in Amsterdam als onderdeel van de negentiende eeuwse spektakelcultuur" en Maximiliane Erkens met de scriptie "De collectieopstelling van de Middeleeuwen in het Rijksmuseum".

Beide winnaressen presenteerden de inhoud van hun scripties op aansprekende wijze. In dit nummer van "Rond 1900" is een uitgebreide bijdrage van het werk van Maximiliane Erkens opgenomen. In de volgende uitgaven van ons blad volgen de andere bijdragen.

Buitenwone Algemene Leden Vergadering

De heer Eddy Engelsman is bij acclamatie op 18 januari door de vergadering gekozen tot vice-voorzitter van het VVNK bestuur.

Dinsdag 11 februari, Assen, Drents Museum, tentoonstelling "Zoektocht naar schoonheid".

Rondleiding door Willemijn Lindenhovius

Algemene Leden Vergadering 2014

Op 12 april zal onze ALV plaatsvinden in combinatie met een excursie naar Laren. De stukken voor de ALV zijn apart bijgesloten; het programma van de excursie staat elders in dit blad.

Bezoek aan Brussel 16, 17 en 18 mei

Zie verderop in dit blad (pag 5) en de boekbespreking (pag 9)

Alvast reserveren in de agenda:

(Mevrouw) Jacqueline van Paaschen, zal op 10 mei a.s. in de Rudolf Steiner Kliniek in Den Haag een introductie houden over haar nog te verschijnen boek: MONDRIAAN - RUDOLF STEINER. Zij is bij ons bekend van de mede door haar ingerichte tentoonstelling in 2005 over Jacoba van Heemskerck in het Gemeentemuseum in Den Haag en de lezing die zij toen gehouden heeft.

EVENEMENTEN

Algemene Ledenvergadering te Laren (NH) op zaterdag 12 april 2014 in de kapel van het Brinkhuis, Brink 29, 1251 KT Laren.

Het Brinkhuis is gevestigd in het voormalige Klooster van de Dominicanessen, gebouwd in 1881 in neo-renaïssancistische bouwtrant. Sinds 1968 is het pand in gebruik als cultureel centrum. Het pand is beeldbepalend gelegen aan de oostzijde van de Brink en vormt tezamen met de voormalige meisjesschool, de St. Jansbasiliek en de pastorie een monumentale gevelwand langs de Brink.

De St. Jansbasiliek gebouwd door architect Wolter ter Riele uit 1924 heeft kenmerken van diverse stijlen: neogotiek, Byzantijnse stijl en Rotterdamse School.

Na de lunch gaan we Laren verkennen onder leiding van deskundige gidsen van

Brinkhuis Muziekcentrum Schermschieting

Vinr Maximiliane Erkens, Lieske Tibbe en Sylvia Alting van Geusau

De winnaars tijdens hun presentatie.

De kunstwerken in Hotel Spaander

Alle foto's: Eef de Hilster

Programma Laren

- 11:00 uur Ontvangst met koffie/thee in de kapel van Het Brinkhuis.
11:30 - 12:45 uur Algemene Ledenvergadering
13:00 uur Soep en broodjeslunch.
14:00 uur Wandeling door Laren o.l.v. gidsen van Singer.
15:00 uur Einde wandeling in het Singermuseum waarna u na een kopje thee of koffie de tentoonstelling van MAUVETOT MONDRIAAN kunt bekijken.

Singer d.w.z. wij maken een wandeling langs diverse woonhuizen en ateliers van kunstenaars die rond 1900 in Laren werkzaam waren. We eindigen met een kopje thee of koffie in het Singermuseum waarna u op eigen gelegenheid de tentoonstelling van Mauve tot Mondriaan kunt gaan bekijken, desgewenst met audiofoon. Zie verder bij de tentoonstellingsagenda.

Singer Laren is een particuliere stichting opgericht in 1956 door Anna Spencer-Brugh, als herinnering aan haar echtgenoot schilder William Singer Jr. (1868-1943). Singer, zoon van een Amerikaanse staalgigant, koos voor het kunstenaarschap. Samen met zijn vrouw reisde hij al schilderend door Europa en vestigde zich in 1901 in de Kunstenaarskolonie Laren. Daar lieten ze in 1911 de villa De Wilde Zwanen bouwen, onderdeel van het huidige Singer Laren. Ze waren hartstochtelijke verzamelaars van werk van Franse, Amerikaanse en Nederlandse tijdgenoten en vrienden.

Aanmelding en kosten

Voor de Algemene Jaarvergadering hoeft u zich niet op te geven daarvoor worden geen kosten in rekening gebracht. Als u wilt lunchen en de rest van het programma wilt volgen dan dient u zich voor 30 maart op te geven via - voorkeur - de website:

www.vvnk.nl/evenementen

of de aanmeldstrook te sturen aan: secretaris VVNK, De Zeven Provinciën 1, 2253 XT Voorschoten.

N.B. aan de wandeling door Laren kunnen maximaal 60 personen deelnemen.

Deelnamekosten

- lunch/wandeling/thee: € 16 voor leden; € 19 voor niet-leden; t/m 26 jaar € 8.
- Entreekosten Singer € 15 pp;
- Museumkaart: € 3 toeslag in verband met de tentoonstelling;
- Vereniging Rembrandt: gratis

Adressen en bereikbaarheid

Brinkhuis, Brink 29, 1251 KT Laren, tel. 035 751 3991.

Vanaf Station Hilversum-Centraal vertrekt elk halfuur bus 108 naar Laren. Na ca. 20 minuten uitstappen bij halte Brink, van daar is het enkele minuten lopen naar het Brinkhuis, naast de St. Jansbasiliek.

Telefonische bereikbaarheid op de dag zelf

Thea de Hilster 06-23 48 33 29
Resl von Bönninghausen 06-12 87 45 53

EVENEMENTEN (VERVOLG)

Buitenlandexcursie naar Brussel op 16, 17 en 18 mei 2014

Hoewel onze vereniging al een aantal jaren geleden Brussel heeft bezocht, hebben we toch weer gekozen voor deze prachtige stad vol gebouwen en wijken in de stijl van art nouveau, art deco en modernisme!

We hebben in samenspraak met onze gidsen van Korei een programma opgesteld waarbij de nadruk ligt op panden die normaliter niet voor een privé bezoeker toegankelijk zijn.

Daarnaast bezoeken we het museum van Buuren en het pas op 6 december 2013 geopende museum Fin de siècle.

We reizen per touringcar en logeren in een prima 3 sterren hotel, hotel NH Brussel City Centre gelegen in de directe nabijheid van de Avenue Louise.

Het programma

Vrijdag 16 mei

- Vertrek tussen 10 en 10.30 uur vanaf het stationsplein Amersfoort.
- Van daar gaat het naar onze eerste bestemming: Museum Van Buuren. Naast het prachtige interieur van het woon-

La Quincaillerie

huis van de familie Van Buuren is er ook een heel mooie tuin te bewonderen.

- Als we onderweg geen files hebben resteert er nog tijd voor andere zaken zoals een korte wandeling door een kleine tuinvijk, le logis Floral.
- Vervolgens gaan we naar ons hotel.
- Facultatief kan men 's avonds gezamenlijk eten in restaurant la Quincaillerie. Nadere gegevens daarover volgen t.z.t.

L'Hôtel Max Hallet, avenue Louise à Bruxelles, trapgat

Zaterdag 17 mei

- De hele dag beschikken we over uitstekende gidsen van Korei.
- We gaan enkele panden van binnen bekijken. Tussendoor rijden we een mooie route met onze bus en op enkele plaatsen wordt ook een wandeling gemaakt.
- Het voorlopige programma is als volgt:
- 9.30 uur bezoek aan Maison Hallet, een nog particulier bewoond huis, ontworpen door Victor Horta (1903, art nouveau).
- Omstreeks 11.30 uur komen we aan bij de Villa Empain ontworpen door Michel Polak (gerekend in 1935, art deco). Daar nuttigen we ook een eenvoudige lunch.
- In de middag staat het Huis Cauchie van de architect Paul Cauchie op het pro-

gramma, gevolgd door een huis ontworpen door Henry van der Velde (La nouvelle Maison of Gregoire-Lagasse). Afb villa Empain

Zondag 18 mei

- Allereerst gaan we een korte wandeling maken in het stadsdeel Schaarbeek rond de Louis Bertrandlaan. We bezoeken de gemeenteschool nr. 1, ontworpen door Henry Jacobs, een van de mooiste complexen van de art nouveau scholenarchitectuur in België.
- Daarna gaan we naar het nieuwe Museum Fin du Siècle waar u op eigen gelegenheid kunt rondkijken.
- Facultatief zou u iets kunnen gaan drinken in het zeer nabijgelegen café-restaurant van het Instrumentenmuseum in het gebouw Old England ontworpen door Paul Saintenoy. Vanuit dat restaurant op de bovenste verdieping heeft u een prachtig uitzicht over de stad.

- Daarna gaan we richting Amersfoort. Voor broodjes in de bus wordt gezorgd.
- We verwachten tussen 16 en 17 uur weer in Amersfoort terug zijn.
N.B. Op dit moment hebben nog niet alle eigenaren van de panden "Ja" gezegd, zodat het onderstaande programma alsnog op onderdelen zou kunnen worden gewijzigd.

Hotel

We logeren in hotel NH Brussel City Centre (Chaussée de Charleroi 17), gelegen om de hoek van de zeer bekende Avenue Louise.

Het hotel beschikt o.a. over een receptie met lounge, restaurant en een bar.

De eenpersoonskamers hebben een breder bed en de tweepersoonskamers hebben 2 losse bedden. Uiteraard hebben alle kamers eigen douche/bad, toilet en wastafel en een haardroger. De kamers zijn voorzien van aircondition, een minibar en een mogelijkheid om zelf een kopje koffie of thee te maken en een elektronisch kluisje.

In het hotel wordt een ontbijtbuffet geserveerd.

Lunches

Op de vrijdag dient men een eigen lunchpakket mee te nemen. Drankjes zijn in de bus verkrijgbaar.

Villa Empain

Zaterdags wordt er geluncht in het huis Empain en op zondag worden lunchpakketten in de bus uitgereikt.

Diner

Het avondeten is voor eigen rekening.

Degenen die er voor kiezen vrijdagavond gezamenlijk te gaan eten in La Quincaillerie rekenen dit in de bus af met de reisleiders.

Organisatie reis

De reis is georganiseerd in samenwerking met VX Group Travel & Events te Assen, die ook altijd de reisesjes van de vereniging Vrienden Boijmans van Beuningen organiseert.

Als reisleiders zullen optreden Els van Veggel en Resl von Bönninghausen.

Kosten

De reis- en hotelkosten inclusief ontbijt bedragen bij verblijf in een tweepersoonskamer per persoon:

- Bij deelname van 45 personen € 156
- Bij deelname van minimaal 40 personen € 166
- Bij deelname van minimaal 35 personen € 176
- Bij verblijf in een eenpersoonskamer is de toeslag € 69

Eventuele prijsstijgingen en brandstof-toeslagen kunnen doorberekend worden (ANVR voorwaarden).

Vorengaannde bedragen zijn exclusief de kosten van: entrees van musea en overige panden en van de gidsen en de 2 lunches en het (facultatieve) diner op de vrijdagavond. De kosten van de gidsen en een aantal toegangsprijzen tot gebouwen is mede afhankelijk van het aantal deelnemers. Evenals voorgaande malen wordt hiervoor op de heenreis in de bus een bijdrage opgehaald.

Dat bedrag, incl. 2 lunches, zal liggen tussen circa € 85 (bij 45 deelnemers) en € 100 (bij 35 deelnemers).

Het definitieve bedrag wordt de deelnemers tijdig medegedeeld.

Opgave vóór 15 maart!

Onder meer omdat de kosten van gidsen en toegangen tot sommige gebouwen relatief hoog zijn heeft het bestuur besloten dat de reis alleen doorgaat indien zich minimaal 35 deelnemers opgeven. Het maximum aantal is bepaald op 45. Dat laatste hangt niet alleen samen met de bus maar ook met eisen die door sommige eigenaren gesteld worden aan het toelaten van bezoekers.

Ieder lid kan één introducee meeneemen en op aanvraag meerdere. Maar bij overtekening gaan de leden voor. Zo nodig wordt gekeken naar moment van aanmelding.

De definitieve hotelreservering moet gedaan zijn op 15 maart a.s. Op die datum moeten er dus minimaal 35 deelnemers bekend zijn.

Wij verzoeken u dan ook zo spoedig mogelijk definitief aan te melden. De inschrijftermijn sluit op 14 maart a.s. Uiterlijk op die dag dient de aanmelding per e-mail of per post te zijn ontvangen.

Aanmelding dient te geschieden via bijgevoegd antwoordformulier (liefst met bericht van verzending via de e-mail) of per e-mail: els.vanveggel@gmail.com.

Na deze datum en mits het maximum aantal nog niet bereikt is, kan uw opgave pas gehonoreerd worden na akkoord van de reisorganisatie.

Tot slot wijzen wij erop dat deze excursie niet geschikt is voor mensen die slecht ter been zijn.

BOEKBESPREKING

Eric Minne, De eeuw van Brussel - Biografie van een wereldstad 1850-1914, Bezige Bij, Antwerpen, 2013. Hardcover, 352 blz., € 34,99, ISBN 978 90 854 2394 2.

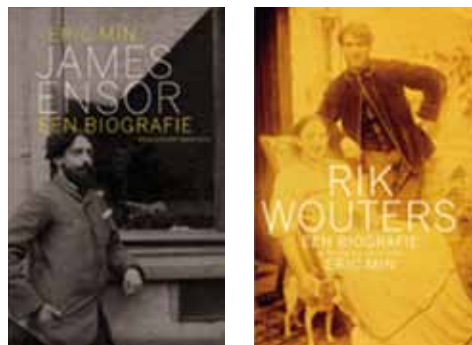
Ons lid Fred Westen is erg enthousiast over dit boek. Vanwege onze aanstaande reis naar Brussel wat gegevens door de uitgever.

Brussel is een schaalmodel van het beste wat de westerse cultuur tussen ongeveer 1850 en 1914 te bieden had. Het was een artistiek kruitvat en een laboratorium waar de nieuwe maatschappij vorm kreeg. In de hoofdstad van het jonge koninkrijk België – toentertijd de derde economische wereldmacht – werden oude vormen en gedachten vakkundig gefileerd en door andere vervangen: van symbolisme en art nouveau tot meedogenloze avant-gardekunst, van socialistisch veldwerk tot anarchistische oproer.

In Brussel bleef niets ongedacht. Asielzoekers, avonturiers, denkers en doeners, vinders en uitvinders spoelden aan in de elegante stad waar het leven goed was – vraag het aan Baudelaire, Marx, Rodin, Ensor, Multatuli en al die anderen – lees het na bij Teirlinck of Van de Woestijne.

Vergeten kamergeleerden en bevlogen dichters, letterzetteren en duizendkunstenaars, literaire en libertaire samenzweerders woonden of vestigden zich in deze stad-zonder-stroom, die een vrijhaven werd voor al wie zich in de marge ophield. Er werd geschiedenis geschreven.

Auteur Eric Min (1959) studeerde wijsbegeerte aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij werkt sinds 1989 voor de cultuurredactie van de krant De Morgen. Eerder publiceerde hij succesvolle biografieën van James Ensor en Rik Wouters.

ART BRED A

Van 6 tot en met 13 april vindt ART BRED A plaats, de voorjaars kunst- en antiekbeurs waar naast oude kunst en antiek ook hedendaagse kunst en sieraden te zien en te koop zijn. Dit jaar zal ART BRED A voor de eerste maal plaatsvinden op het Chasséveld in Breda. De beurs, die de afgelopen 4 jaar in Utrecht plaatsvond onder de naam ART, richt zich tijdens de 5e editie niet alleen op Nederlands publiek en deelnemers, maar ook op België.

Aan ART BRED A wordt deelgenomen door circa 90 Nederlandse en Belgische kunst- en antiekhandelaren en galerieën voor hedendaagse kunst. Het publiek zal worden getraakteerd op een mix van kunst en antiek uit alle culturen en perioden. Belangrijke handelaren in oude schilderkunst, algemeen antiek, Chinese kunst, art deco en specialisten op het gebied van klok-

ARTBRED A
kunst • antiek • design

6 - 13 APRIL 2014 | CHASSÉVELD BRED A

ken, juwelen, prenten, vintage design en nog veel meer verheugen zich erop hun collecties op ART BRED A te presenteren.

VV NK leden hebben op vertoon van de lidmaatschapskaart 2014 gratis toegang.

Openingstijden

zondag 6 april t/m zondag 13 april 2014:
dagelijks van 11.00 tot 18.00 uur

Avondopenstelling: woensdag 9 april tot
21.30 uur

Meer informatie

www.artbreda.nl

ART NOUVEAU ROUTE/ COUP DE FOUET

In december 2010 meldden wij al het bestaan van de fraaie website www.artnouveau.eu/en/index.php ofwel coup de fouet. Men geeft twee keer per jaar een bijzonder fraai tijdschrift uit, dat gratis kan worden gedownload via www.artnouveau.eu/en/magazine.php

Inmiddels is nummer 22 verschenen met de inhoud:

- Olot, Modernisme by the Pyrenees
- Budapest 100: A City-Size Birthday Party
- Cassadó & Moreu Piano Store: Long Since Gone
- Restoration of Sgraffiti: Hôtel Ciambelani
- Slovenian Wicker Furniture Around 1900

- Can Tinturé and La Rajoleta Museum: Ceramics in Esplugues
- Béla Lajta: Avant-Gardist of Budapest Art Nouveau
- CaixaForum Cultural Centre: The Casaramona Factory, a Century Old
- "The Nature of Art Nouveau": A Grand European Tour

NIEUWE RUBRIEK: VERZAMELAARS ZOEKEN CONTACT

Verzamelt u specifieke objecten en wilt u in contact komen met leden die ook op zoek zijn naar aanwinsten of wilt u informatie met elkaar delen? We starten een nieuwe rubriek in 'Rond 1900' en als eerste bijdrage plaatsen we een oproep over de meubelfabriek L.O.V.

Deze fabriek is kort beschreven op onze website

www.vvnk.nl/kunstenaars_fabrieken.php?keuze=85

De 'NV Oosterbeeksche Meubelfabriek Labor Omnia Vincit' (Arbeid Overwint Alles) is een uniek bedrijf geweest. Oprichter Gerrit Pelt (1864-1956) was een idealis-

tische en sociaal voelende zakenman, die werkzaam was geweest als architect en aannemer en dankzij een aantal succesvolle projecten zoveel geld had verdiend dat hij in 1906 kon gaan rentenieren. Dit beviel hem echter allerminst en daarom besloot hij in 1909 opnieuw in zaken te gaan, maar nu op een manier die meer strookte met zijn idealen. Hij gaf aan L.O.V. een coöperatieve vorm, die er op neerkwam dat de arbeiders meedeelden in de winst. De leiding bleef overigens wel bij Pelt zelf berusten, die er echter voor zorgde dat de werkomstandigheden en sociale voorzieningen op een voor die tijd zeer hoog peil stonden.

Familieleden van oprichter Gerard Pelt verzamelen meubelen van deze fabriek en zoeken contact met andere verzamelaars. Reageren? Stuur een e-mail naar: redactie@vvnk.nl

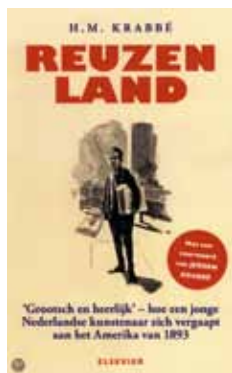
BOEKBESPREKING

H.M.Krabbé, Reuzenland: 'Grootsch en heerlijk' - hoe een jonge Nederlandse kunstenaar zich vergaapt aan het Amerika van 1893, met een voorwoord van Jeroen Krabbé en een inleiding van Arendo Joustra, Elsevier boeken, Amsterdam, 2013. 303 blz., € 14.95. ISBN 978 90 688 2941 9.

W.O.J. Nieuwenkamp, Bali, toen het nog een paradijs was – Reisverhalen, tekeningen en prenten, met een inleiding van J.F. Heijbroek, Elsevier boeken, Amsterdam, 2013. 186 blz., € 19,95. ISBN 978 90 688 2991 4.

Jan Jaap Heij

Een lofwaardig initiatief van Elsevier Magazine is het uitgeven van boeken met gebundelde artikelen over bepaalde thema's, vaak met bijbehorende illustraties, die in vroegere jaargangen hebben gestaan, soms ook in jaargangen van de voorganger van het Magazine: Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift. Zoals veel leden van de VVVK wel weten was dit maandblad vanaf het eind

van de 19de eeuw tot aan de Tweede Wereldoorlog een van de belangrijkste culturele tijdschriften in Nederland en bevatte het vele kortere en langere artikelen over kunstenaars uit 'ons' tijdperk. Twee van deze uitgaven zijn

gewijd aan kunstenaars die in de collectie van het Drents Museum vertegenwoordigd zijn: W.O.J. Nieuwenkamp (1874-1950) en H.M. Krabbé (1868-1931). Beiden waren in hun tijd vooraanstaande en bekende figuren in de Nederlandse kunstwereld, maar zijn na hun overlijden wat in de vergetelheid geraakt, zoals dat overigens met veel van hun generatiegenoten is gebeurd. Beiden hebben niet alleen fraaie schilderijen, tekeningen en prenten gemaakt, maar ook over kunst geschreven, vaak zeer lezenswaardig.

In deze twee boeken staat een aantal van hun reisbeschrijvingen (her)afgedrukt. Bij Krabbé gaat het om beschrijvingen van New York en Chicago (waar hij de Wereldtentoonstelling van 1893 bezocht), aangevuld met enkele teksten van hem over Nederlandse collega's. Bij Nieuwenkamp betreft het beschrijvingen van Bali, dat hij in 1904 als eerste westerse kunstenaar bezocht en daarna nog meerdere malen doorkruiste, waarbij hij een groot kenner van het eiland en zijn kunst werd. Ook dit boek is aangevuld met enkele teksten, nu van anderen over hem.

Beide boeken geven een mooi beeld van het enthousiasme waarmee deze twee, toen nog jonge kunstenaars reageerden op de indrukken die ze in verre vreemde landen opdeden, in een tijd dat dergelijke reizen nog allerminst gemakkelijk waren en in Nederland nog slechts weinigen enig benul hadden van wat er in andere werelddelen te zien en te beleven was.

SCRIPTIE: DE COLLECTIEOPSTELLING VAN DE MIDDELEEUWEN IN HET RIJKSMUSEUM VANAF 1885 TOT EN MET 2013

Maxime Erkens

In 1885 betrok het Rijksmuseum zijn nieuwe museumgebouw aan de Stadhouderskade. Enkele decennia later vonden de eerste voorzichtige aanpassingen plaats aan het destijds relatief nieuwe gebouw. Dit bleek de start te zijn van een continue stroom van herinrichtingen, renovaties en (ver)bouwwerkzaamheden die tot in het heden voortduurt. De visie van architect Cuypers bleek keer op keer moeilijk te hanteren voor latere gebruikers. Misschien is het toeval, maar zelfs toen het gebouw alleen nog op papier bestond, werd

Afb. 1 Tegeltabelau: Laat Romeinse beschaving; Stichting van de basiliek van St. Servaas door Monulphus omstreeks 570
'Dit tegeltabelau aan de oostzijde van het museumgebouw krijgt een extra lading doordat het koor van de kerk ook altijd naar het oosten wordt gericht.'
(www.amsterdamsegrachtenhuizen.info/museal/rijks/)

het ontwerp nog tot op het laatste moment aangepast.

Cuypers' eerste ontwerp dateert uit 1875 en was geïnspireerd op een architectonische stijl die rond 1600 opbloeide, namelijk de Hollandse Renaissance.¹ De wedstrijdvoorschriften voor de nieuwbouw van het Rijksmuseum schreven deze bouwstijl als volgt voor: 'De vormen van het gebouw behoren zijne bestemming uit te drukken, nl. het bewaren van Nederlandse schilderijen hoofdzakelijk uit de XVIe en XVIIe eeuw'.² Uiteindelijk werden vlak voor de uitvoeringsfase overwegend middeleeuwse elementen toegevoegd aan het oorspronkelijke ontwerp.³ Het resultaat was een gebouw dat eruit zag als een gotische uitvoering van het winnende ontwerp uit 1875. De verwijzingen naar de middeleeuwen hadden niet alleen betrekking op het ontwerp, maar betroffen ook de decoraties aan de buitenzijde en de binnenzijde van het gebouw.

Het toevoegen van middeleeuwse bouwvormen stuitte op weerstand bij een deel van de liberale burgerij. Deze burgerij vereenzelvigde zich met de 'gouden eeuw', die geldt als de belangrijkste periode voor de welvaart van Nederland maar ook voor het vestigen van het protestantisme in Nederland. Daarom vond zij het zeer bezwaarlijk dat een middeleeuws én volgens hen katholiek ogend gebouw beroemde werken

Afb. 2 SPOTPRENT OP HET DOOR DE ARCHITECT CUYPERS GEBOUWDE RIJKSMUSEUM TE AMSTERDAM

Op het Museumplein liggen De Stuers, Alberdingk Thijm en Cuypers geknield. Achter hen verrijst het Rijksmuseum, waarvan de torens in de wolken verdwijnen.

Naar een lithografie door J.P. Holswilder in *De Lantaarn*, 1885, *Atlas van Stolk*, Rotterdam

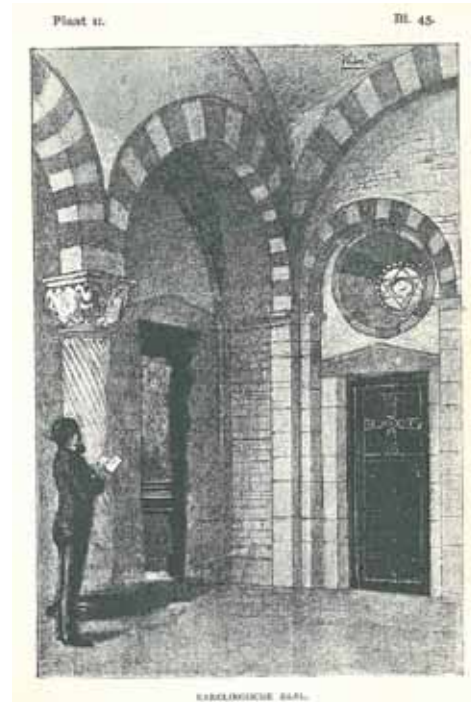
- Hoe verhoudt de ontwikkeling van de collectie zich tot de ontwikkeling van de collectieopstelling?
- Kunnen we uit deze ontwikkelingen afleiden hoe men de middeleeuwen beschouwde binnen het Rijksmuseum? Bijvoorbeeld, hoe bakende men de middeleeuwen af op het gebied van jaartallen en het gebruik van objecten?

uit deze voor de protestantse burgerij belangrijke periode als de 'gouden eeuw' zou huizen.⁴

Dat het Rijksmuseum over een befaamde collectie werken uit de 'gouden eeuw' beschikt staat buiten kijf. Maar hoe zit het met de collectie van werken uit de middeleeuwen? Hoe heeft de collectieopstelling van de middeleeuwen zich ontwikkeld in het Rijksmuseum vanaf 1885 tot en met 2013? Uit deze centrale vraagstelling vloeiden de volgende deelvragen voort:

- Zonder een collectie geen collectieopstelling is de algemene overtuiging. Hoe zat dat precies met die collectie? Wat had men in 1885 in 'huis' en wat kwam erbij?

Afb. 3 Obreen, *Fr. Wegwijzer door 's Rijks Museum te Amsterdam*. (Amsterdam: Rijksmuseum, 1890) blz. 45. 'De Karolingische zaal. Hier stonden geen objecten opgesteld, deze zaal moest dus als kunstwerk beschouwd worden.'

Afb. 4 objectnr. RMA-SSA-F-05466-1, vervaardiger anoniem, zaal 203, afmetingen onbekend, Amsterdam (Foto: Rijksmuseum, Amsterdam) 'Schmidt-Degener's opstelling met een strenge selectie van authentieke objecten van hoge kwaliteit en een gedeeltelijke instandhouding van de decoraties omwille van de kerkelijke sfeer van de ruimte in combinatie met de objecten.'

objecten. In de beginperiode vanaf 1888 tot 1898 lag de nadruk van de opstelling vooral bij Cuypers' architecturale inbreng en zijn vele verwijzingen naar de middeleeuwen, waarbij met name de aandacht voor het Karolingische tijdperk uitzonderlijk was. Vervolgens begon de eerstvolgende directeur Pit zich langzaam los te worstelen van deze ijzeren greep door de aandacht te verleggen naar kunstnijverheid, authentieke objecten en de evolutie van de objecten.

Daarna ging de opstelling volledig op de schop en voegde Schmidt-Degener kwaliteit toe als selectiecriteria. Een groot deel

De eerste deelvraag over de ontwikkeling van de collectie middeleeuwse objecten is middels een analyse van de collectiedatabank beantwoord. Elk tijdvak kende een gestage groei van 753 objecten in 1888 naar 2659 objecten in 2013 waarbij het zwaartepunt binnen deze groep steeds bij de objecten uit de late middeleeuwen lag. Het totale aantal objecten bestond in 2013 uit 2339 objecten uit de late middeleeuwen, 303 objecten uit de hoge middeleeuwen en 17 objecten uit de vroege middeleeuwen.

De verhouding tussen de collectieontwikkeling en de collectieopstelling maakte een proces door van de ene zijde van het spectrum waarbij in 1888 de nadruk vooral op de collectieopstelling lag naar de andere zijde van het spectrum in 2013 waarbij alle aandacht vooral uitgaat naar de

Afb. 5 zaal 239 in Schendel van, A. & Haak, B. *Kunstschaten uit het Rijksmuseum Amsterdam* (Amsterdam: J.M. Meulenhof Amsterdam, 1966), blz. 34 'Verspringende deuropeningen om de blik van de bezoeker te verrassen en zogenaamde museummoeheid tegen te gaan. De aandacht ligt nu volledig bij het object door de volledig ornament loze setting.'

Afb. 6 Spaans, E. *Museum gids : Rijksmuseum (Amsterdam: Rijksmuseum, 2013) blz. 74* 'Objecten van de afdelingen: Schilderijen, Beeldhouwkunst & Kunstnijverheid, Geschiedenis en het Prentenkabinet vanaf 2013 zij aan zij in één reeks zalen.'

van de objecten verdween in de depots en alle stijlkamers werden ontmanteld omdat een facsimile moest worden vermeden. De opstelling mocht met behulp van een beperkte hoeveelheid decoratie nu alleen een bepaalde sfeer van het betreffende tijdvak oproepen. Vanaf de jaren vijftig ging men nog een stapje verder door de collectieopstelling te ontdoen van elke vorm van ornament. De opstelling in 2013 is ook ornamenteloos, maar de donkergrijs beschilderde gewelven hebben ongetwijfeld een ander effect dan de crème witte tentoonstellingsdozen uit de jaren vijftig.

Uit de analyse van de collectieopstellingen door de jaren heen diende zich een rode lijn aan die aan het begin van de scriptie nog niet was voorzien, namelijk het principe van het mengen dat telkens een andere toepassing kreeg. Rond 1890 bestond de gemengde opstelling uit een bont geheel van decoraties op vloeren, wanden en gewelven. De originele objecten moesten niet alleen met het voorgaande concurreren, maar ook met replica's en afgietsels. Vanaf 1898 wordt het idee van het gemengd opstellen vervangen door een academische opstelling van objecten die op materiaal, herkomst en periode worden geordend.

Het gemengd opstellen werd door Schmidt-Degener nieuw leven ingeblazen en hing samen met het oproepen van de sfeer van de oorspronkelijke plaats en de tijd van het object zonder deze volledig te kopiëren. Het mengen van objecten uit verschillende afdelingen in één zaal werd echter

niet volledig doorgevoerd doordat Schmidt-Degener het museum indeelde aan de hand van de afdelingen schilderijen, geschiedenis en beeldhouwkunst en kunstnijverheid. Dit afdelingsprincipe bleef bestaan tot 2003. Pas in 2013 zijn objecten uit alle afdelingen in één zaal bij elkaar te bewonderen.

Kunnen we uit deze ontwikkelingen afleiden hoe men de middeleeuwen beschouwde binnen het Rijksmuseum? Deze vraag is lang niet voor alle tijdvakken even eenvoudig te beantwoorden. Voor de beginperiode in 1885 t/m 1898 is er in ieder geval vastgesteld dat er in het iconografisch programma van het Rijksmuseum zowel aan de buitenkant als aan de binnenkant buitenproportioneel veel aandacht bestond voor de middeleeuwen. Het meest opmerkelijke

was wel de aandacht voor het Karolingische tijdperk terwijl er in deze periode maar 6 originele objecten uit de vroege middeleeuwen van de 753 middeleeuwse objecten aanwezig waren.

De bredere afbakening van de middeleeuwen tot en met het begin van de zestiende eeuw was ook opmerkelijk (afb. 6), maar bleef niet lang overeind. Bij de eerstvolgende directeuren lag het eind van de middeleeuwen al bij het jaar 1500. Al in de tijd van Schmidt-Degener werd duidelijk waar het zwaartepunt van de verschillende collecties lag met betrekking tot middeleeuwse objecten. Voor de afdeling schilderijen en afdeling geschiedenis was dat de late middeleeuwen en voor de afdeling beeldhouwkunst en kunstnijverheid begon-

Afb. 7 Obreen, Fr. *Wegwijzer door 's Rijks Museum te Amsterdam. (Amsterdam: Rijksmuseum, 1890) blz. 187* Zaal 147 'uitsluitend voorwerpen of getrouwe kopiën ervan uit het laatst der middeleeuwen, dat is uit het einde der 15e en het begin der 16e eeuwen, gevonden worden, met uitzondering van twee ... wandtapijten, die van het einde der 16e eeuw dagteekenen'.⁵

nen de kwalitatief goede objecten bij 1100. Deze kenmerken waren bepalend voor de inrichting van de opstelling en zorgden ervoor dat de opstelling vanaf de jaren vijftig tot 2003 grotendeels ongewijzigd bleven.

Dit brengt ons bij de beantwoording van de hoofdvraag 'Hoe heeft de collectieopstelling van de middeleeuwen zich ontwikkeld in het Rijksmuseum vanaf 1885 tot en met 2013?' De ontwikkeling van de collectieopstelling van het Rijksmuseum startte in 1885 met een opstelling die kortweg Kuypers' creatie genoemd kan worden, vanwege de vele bewijzen die wijzen op zijn inbreng en invloed. Vervolgens zagen we vanaf 1898 een opstelling die niet vernieuwend was binnen de inrichtingspraktijk van musea, maar voor het Rijksmuseum wel een vernieuwing betekende omdat hier de eerste aftrap plaats vond voor de aandachtsverschuiving richting het object.

Pas vanaf de jaren twintig werd het Rijksmuseum ingericht volgens de nieuwste inrichtingsprincipes waarmee het museum zich eindelijk een twintigste-eeuws museum mocht noemen. In de jaren vijftig maakte de collectieopstelling een groeispurt door en gold het museum als één van de koplopers op inrichtingsgebied. Vanaf de jaren zestig was het museum in een continue staat van verbouwing en volgden de herinrichten elkaar op tot aan het jaar 2001. Vanuit de nog steeds actuele optiek van de museum-

kwestie heeft het Rijksmuseum met de huidige compleet en consequent gemengde opstelling met kunst én geschiedenis een gewaagde stap in de eenentwintigste eeuw gezet.

Noten

¹ Van der Ham 2000: 136

² Von der Dunk 1994: 42

³ Idem: 52

⁴ Van der Ham: 148

⁵ Van der Kellen 1888: 125

Literatuur:

Dunk, T. von der, Jhr. Victor de Stuers en het Rijksmuseum: De controverse inzake de zege van Cuypers bij de prijsvraag van 1875 nader bezien, Bulletin van het Rijksmuseum 42 (1994), p. 37-76.
Ham, G. van der, 200 jaar Rijksmuseum. Geschiedenis van een nationaal symbool., Uitgeverij Waanders, Zwolle, 2000.

Kellen, D. van der, Gids voor de bezoekers van het Nederlandsch Museum voor geschiedenis en kunst., Seyffardt, Amsterdam, 1888.

Maxime Erkens studeerde Kunstgeschiedenis 1800-heden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Bovenstaand artikel is een samenvatting van het masterscriptie 'De collectieoptelling van de Middeleeuwen in het Rijksmuseum', waarmee ze een gedeelte eerste plaats verwierf bij de VVNK-scriptieprijs 2013. Ze werkt op dit moment bij het Rijksmuseum in Amsterdam als medewerker Inkoop & Aanbestedingen.

Dit artikel is geschreven op verzoek van de redactie aan de hand van de gelijknamige getitelde masterscriptie van de auteur.

TENTOONSTELLINGAGENDA per februari 2014

Amsterdam - Van Gogh Museum
020-5705200 / www.vangoghmuseum.nl

Félix Vallotton: Het vuur onder het ijs; t/m 1 juni 2014.

De Frans-Zwitserse kunstenaar Félix Vallotton (1865-1925) behoorde in de jaren 90 van de 19de eeuw tot de kunstenaarsgroep Les Nabis ('de profeten'). Deze kring van jonge avant-garde kunstenaars sloeg een nieuwe weg in naar een sterk decoratieve kunst, beïnvloed door het werk van Gauguin en Japanse prenten. Het Van Gogh Museum bezit een belangrijke collectie werken op papier van Les Nabis, waaronder een groot aantal houtsneden van Vallotton.

In de tentoonstelling 'Félix Vallotton: Het vuur onder het ijs' worden schilderijen en prenten gecombineerd. Circa 60 schilderijen uit diverse internationale musea als het Musée d'Orsay in Parijs, Kunsthaus Zürich, The Baltimore Museum of Art, The Art Institute of Chicago en verschillende privéverzamelingen geven samen met ongeveer 40 prenten uit de collectie van het Van Gogh Museum een overzicht van alle facetten van Vallottons oeuvre.

Félix Vallotton bezocht de kunstacademie in Lausanne en verhuisde in 1882 naar Parijs om daar verder te studeren als portretschilder. Hij kreeg echter vooral internationale bekendheid met zijn opmerkelijke zwart-wit houtsneden, die ongeëvenaard zijn

Félix Edouard Vallotton (1865-1925), flûte uit de prentenserie Instruments de musique,

in stijl, techniek en sfeer. Er is steeds een onderhuidse spanning of dreiging voelbaar, maar de werken bevatten ook humor, waar- onder vaak maat-

schappijkritiek schuilgaat.

Vallotton hield bewust afstand tot de wereld, maar observeerde hem scherp in al zijn wreedheid en absurditeit. Die observerende houding zien we terug in zijn schilderkunst en in zijn houtsneden. De beschouwer vraagt zich af wat er broeit onder dat gladde oppervlak. Welke emoties sluimeren onder die koele afstandelijkheid?

Arnhem - Nederlands Openluchtmuseum
026-3576111 / www.openluchtmuseum.nl

'Wat mag het zijn'

In deze tentoonstelling wandelt u door de winkelstraat van de tijd. Met de komst van het rolluik en de zelfbediening is het winkelen in Nederland ingrijpend veranderd. Het is allemaal veel eenvormiger; supermarkten en winkelketens hanteren in iedere stad dezelfde stijl. De melkwinkel en de kruidenier maakten plaats voor de supermarkt en de vraag 'Wat mag het zijn' wordt zelden nog gesteld. U ziet de diver-

Wat mag het zijn

siteit van weleer in winkelinterieurs uit de collectie van het Nederlands Openluchtmuseum, zoals:

- Firma Veen - handel in koloniale waar, Sneek (1816 - 1953)
- Apotheek aan huis, Schrans (1850-1911)
- Magazijn de Kindervriend, Meppel (1900 - 1925)
- Arnhemsche Balletjeswinkel' (1880-1969)
- Drogisterij Christiaanse, Leiden (1909-1961)
- Herenkapsalon Kippersluijs, Utrecht (1864-1974)
- Sigarenzaak Dick Fries, Aalten (1949 - 2004)
- Dansorgel de Mortier Wieckhorst, Terneuzen (ca. 1912)

Spaarstation Dingenliefde

Ook het Openluchtmuseum is een echte verzamelaar. Al sinds 1912 verzamelt en beheert het museum voorwerpen die getuigen van ons dagelijks leven. Veel van deze voorwerpen vindt u terug in de historische huizen en boerderijen in het museumpark, maar het overgrote deel van de collectie bevindt zich achter de schermen, in enorme depots.

De bezoekers van Spaarstation Dingenliefde wanen zich in zo'n depot als ze worden omringd door huizenhoge stellingkasten vol

Nederland spaart

herkenbare en minder herkenbare, oude en recentere gebruiksvoorwerpen. Al die spullen vormen onmisbare bouwstenen voor verhalen over het leven van vroeger en juist het vertellen van die verhalen beschouwt het Openluchtmuseum als een heel belangrijke taak.

Met voorwerpen – vaak door particulieren gespaard van de afvalberg - brengt het museum de herinneringen aan 'verdwenen aspecten' van ons dagelijks bestaan weer tot leven. Spaarstation Dingenliefde toont hiervan acht voorbeelden met historisch beeldmateriaal en talloze authentieke gebruiksvoorwerpen. Denk bijvoorbeeld aan de kou in huis die vroeger bijna niet te verdrijven was, de ruwe werkhanden, met zwart in de groeven dat niet meer wegging, of de verzuiling die het samenleven verregaand bepaalde. De naam van het Spaarstation is met toestemming ontleend aan het boek 'Dingenliefde' van Maarten Asscher. (ISBN 9045700212).

Colenbrander vazen

Assen - Drents Museum
0592-377773 / www.drentsmuseum.nl
**Theo Colenbrander (1841-1930);
25 maart t/m 28 september 2014.**

Theo Colenbrander wordt niet alleen gezien als Nederlands eerste industrieel ontwerper, zijn werk was daarbij ook nog eens bijzonder vernieuwend. In zijn eigen

tijd was er slechts een selecte groep die de felle kleuren en vrijwel abstracte patronen van zijn keramiek en textielontwerpen kon waarderen. Colenbrander was in veel opzichten zijn tijd ver vooruit en daarom is zijn werk vandaag de dag nog steeds actueel.

In 2014 organiseert het Drents Museum een grote overzichtstentoonstelling over Theo Colenbrander. Nog niet eerder werd zijn werk in deze omvang en veelzijdigheid getoond: van keramiek tot illustraties en van architectuur tot tapijten. Ook laten ze aan de hand van werk van tijdgenoten zien waarin het werk van Colenbrander al dan niet vooruit liep op de rest.

Bij de tentoonstelling verschijnt bij uitgeverij Wbooks een nieuwe publicatie in de serie 'Monografieën van het Drents Museum over kunstenaars uit het tijdperk rond 1900', door auteur en gastconservator van de tentoonstelling Arno Weltens.

Den Haag - Gemeentemuseum
070-3381111 / www.gemeentemuseum.nl
**Mondriaan en het kubisme-
Parijs 1912-1914; Jubileumtentoonstelling in het kader van het Mondriaanjaar; t/m 11 mei 2014.**

De ambitie van Piet Mondriaan (1872-1944) was grenzeloos. Hij ontwikkelde zich tot één van de grootmeesters van de moderne kunst en legde een vastberaden weg af naar abstractie. Hij vertrok in januari 1912 naar Parijs om het kubisme te bestuderen. Twee jaar later keerde hij terug en toonde zijn nieuwe werk bij kunsthandel Walrecht in Den Haag. Zestien composities die hij tussen 1912 en 1914 in Parijs produceerde, stelde hij er in 1914 tentoon. Toen werd duidelijke

Mondriaan

Léger

lijkt hoe mijnenver Mondriaan in twee jaar tijd verwijderd was geraakt van de Nederlandse kunst. Hij groeide uit tot een groot inspirator voor andere kunstenaars. Precies 100 jaar na de tentoonstelling bij Walrecht brengt het Gemeentemuseum Den Haag deze herinneringstentoonstelling als hommage aan Mondriaan, die in 2014 precies 70 jaar geleden overleed. Naast werk van Mondriaan en zijn Nederlandse tijdgenoten is in de tentoonstelling ook werk te zien van Pablo Picasso, Georges Braque, Henri Le Fauconnier en Fernand Léger, dat in bruikleen is van onder andere het MoMA in New York en de Fondation Beyeler in Basel.

De tentoonstelling biedt de unieke kans om het werk van Mondriaan en andere Nederlandse kunstenaars te vergelijken met het Franse kubisme. In de tentoonstelling is werk van de belangrijkste kubisten te zien die in Parijs hoogtij vierden. Wat opvalt is dat Mondriaan zijn geheel eigen stijl had. Voor Picasso was het kubisme een manier om het publiek én de kunstenaars op de hak te nemen; het kubisme stond al snel voor vernieuwing en avontuur. Mondriaan vat het kubisme veel ernstiger op, als een manier om met behulp van kleur en lijn door te dringen tot de kern van kunst en schoonheid.

Hans Janssen, conservator moderne kunst van het Gemeentemuseum Den Haag en Mondriaan specialist, deed bovendien een belangrijke ontdekking: Mondriaan koos als uitgangspunt voor de abstracte composities van na 1911 het lijnenspel van oude tekeningen, van een landschap, een portret, bloemstilleven of een bosgezicht. Hij baseerde zijn abstracte composities dus op

figuratieve voorstellingen. In de tentoonstelling en bijbehorende publicatie wordt deze nieuwe ontdekking verder ontrafeld.

De tentoonstelling is tot stand gekomen in samenwerking met het MoMA in New York.

Bij de tentoonstelling verschijnt een rijk geïllustreerde publicatie (Uitgeverij Thoth, € 24,95, ISBN 978 90 68 68 64 32)

Den Haag - Panorama Mesdag
070-3106665 / www.panorama-mesdag.com
Suze Robertson - Een leven in het teken van de schilderkunst; schilderijen & tekeningen; t/m 23 maart 2014.

In deze tentoonstelling presenteert Panorama Mesdag een overzicht van werken van Suze Robertson (1855-1922), één van de eerste vrouwelijke studenten aan de Haagse Academie van Beeldende Kunsten. Na haar afstuderen volgt Suze Robertson teken- en schilderlessen aan de Academie in Rotterdam. Veel beroering wekt zij wanneer ze toegelaten wil worden tot de

Pietje met goud

'naaktklasse' (tekenen naar naaktmodel). Robertson laat zich niet wegsturen en het resultaat laat zich daarna onmiddellijk terugzien in haar werk: treffend weet zij menselijke figuren, voornamelijk vrouwen, in hun dagelijkse leven weer te geven.

Suze Robertson, zeer talentvol en eigenzinnig, heeft gewerkt in de voetsporen van de Haagse School. In haar tijd werd zij al bewonderd door collega's zoals Breitner en Van Gogh, kunstcritici en kunsthandelaars in binnen- en buitenland. Charley Toorop noemde haar de belangrijkste kunstenaar uit de 19e eeuw. Suze Robertson, vriendin van Sientje Mesdag-van Houten, wordt gezien als een voorloper van het expressionisme. Zij schilderde vrouwenlevens en de sociale positie van vrouwen eind 19e eeuw. Met forse penseelvoering drukte zij zeer trefzeker haar gevoelens en sociale beweging uit in verf. Zij was één van de eerste vrouwelijke beroepskunstenaars in Nederland.

[Den Haag-Scheveningen - Museum Beelden aan Zee](#)

[070-3585857](tel:070-3585857) / www.beeldenaanzee.nl

George Minne & Nick Ervinck;
t/m 1 juni 2014.

George Minne (1866-1941) is een belangrijke voorloper en vertegenwoordiger van de zogenaamde 'Ausdrucksplastik'. Door zich in te leven in de weergegeven lichaamshouding kon een toeschouwer op het spoor van de betekenis van een beeld komen. Minne's werken handelen vaak over het dragen van een ongedefinieerde last. Zijn werk gold als voorstelling van ge-

moedstoestanden. Met zijn beelden van knielende jongelingen werd Minne wereldberoemd.

Deze tentoonstelling laat voor het eerst sinds de jaren zestig alle aspecten van Minne's oeuvre zien. Daardoor kan de ontwikkeling van vormen en onderwerpen worden gevolgd. Op het eerste gezicht lijkt het alsof de kunstenaar zich vaak heeft herhaald, maar hij blijkt bij iedere variant een andere expressie ('Ausdruck') gezocht te hebben.

Nick Ervinck (Roeselare, 1981) gebruikt hedendaagse technieken bij het maken van zijn opvallende sculpturen. Hij heeft een voorkeur voor scherpe, kunstmatige kleuren. Zijn beelden geeft hij titels met zelfbedachte woorden zoals SNIBURTAD of GARFINOOSWODA. Ze lijken een gevoelswaarde uit te drukken die past bij de geprinte sculpturen. Ervinck is een beeldhouwer, maar houdt geen steen en modelleert geen klei. Hij vormt objecten in de virtuele wereld. Het zijn wiskundige abstracties, gemaakt met de muis op het computerscherm. De objecten hebben een gladde huid en lijken organisch gegroeid. Ze roepen associaties op met koraal, biologisch net zo abstract als Ervinck's sculpturen. Is koraal mineraal, plantaardig of dierlijk? Volgens experts geen van drieën of alle drie tegelijk. Die gelijkenis in dubbelzinnigheid maakt ook Ervinck's werk zo open voor interpretaties.

De gekleurde, opvallende sculpturen van de jonge Belgische kunstenaar Nick Ervinck staan naast de ingetogen beelden van zijn landgenoot en voorganger George Minne

Nick Ervinck, NIKEYSWODA, 299x446

in de Kleine Zaal van museum Beelden aan Zee.

George Minne, de voorbode van de moderne kunst, en Nick Ervinck, de voorhoede van de hedendaagse virtuele sculptuur in één tentoonstellingszaal. Dat moet wel visueel vuurwerk opleveren.

[Doorwerth - Museum Veluwezoom](#)

[Tel: 026-3397409](tel:026-3397409) / www.museumveluwezoom.nl

De Renkumse jaren van Théophile de Bock en tijdgenoten;
vanaf 8 februari 2014

Théophile Emile Achile de Bock (1851-1904) vestigt zich op 24 mei 1895 in Renkum in Villa Anna aan de Nieuweweg 19. Hij richt het bijbehorende koetshuis in als atelier en al gauw groeit dit uit tot een centrum waar kunstenaars uit de omgeving elkaar kunnen ontmoeten. De Bock organiseert soirees in het met kaarsen verlichte atelier en trekt met zijn omvangrijke verzameling antiek ook veel kunstverzamelaars aan.

De Bock is al langer bekend met deze streek. Hij schildert er in de omgeving van Kasteel Doorwerth waar hij in de orangerie zijn 'zomerresidentie' heeft en legt het kasteel meerdere malen op het doek vast. Uiteindelijk gaat hij in het toen nog landelijke boerendorp Renkum wonen.

De Bock is afkomstig uit Den Haag, waar hij zijn sporen op cultureel gebied reeds heeft verdiend. In 1881 wordt hij uitgenodigd door de Haagse kunstschilder Willem Hendrik Mesdag (1831-1915) om mee te werken aan zijn beroemd geworden Panorama Mesdag. Hij schildert daarin de lucht en de duinen. In 1891 richt De Bock de Haagse Kunstkring op, die het jaar daarop de eerste grote Van Gogh-tentoonstelling organiseert.

Ook in Renkum en omgeving onderkent men al gauw zijn organisatorische talenten. In 1896 wordt hij gevraagd zitting te nemen in het bestuur van de 'Vereeniging tot het inrichten van Gemeentelijke Tentoonstellingen van Levende Meesters' te Arnhem. Tot aan zijn dood blijft De Bock lid van dit bestuur. In 1900 is hij één van de oprichters van 'eene Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer' voor Renkum-Heesum-Doorwerth. Een ander gedenkwaardig feit uit zijn Renkumse periode is een omvangrijke publicatie over de Haagse school schilder Jacob Maris, waarvoor hij veel bewondering heeft. In 1902 is De Bock medeoprichter van de Renkumse kunstvereniging 'Pictura Veluvenensis' (1902-1935).

Théophile de Bock, landschap met schapen

In hetzelfde jaar vertrekt Théophile de Bock naar Haarlem. Hij overlijdt daar op 22 november 1904.

[Groningen - Groninger Museum](#)

[050-3666555](tel:050-3666555) / www.groningermuseum.nl

Natural Beauty - van Fra Angelico tot Monet. Collectie Rau voor UNICEF; t/m 25 mei 2014.

De tentoonstelling Natural Beauty toont prachtige landschappen en stillevens uit de verzameling van de Duitse tropenarts en kunstverzamelaar Gustav Rau (1922-2002).

Rau kan worden beschouwd als een van de meest uitzonderlijke verzamelaars

van deze tijd. Meisterwerken van o.a. Fra Angelico, Van Goyen, Van der Neer, Bonnard, Snyders, Fantin-Latour, Monet, Liebermann, Sérusier, Vuillard, Sisley en Morandi maken deze tentoonstelling een feest voor het oog.

Rau was de enige erfgenaam van het imperium van autobedrijven. Na de dood van zijn vader verkocht Gustav Rau de fabrieken en werd tropenarts in toenmalig Zaïre, waar hij vlakbij de grens met Rwanda een

ziekenhuis stichtte. leder jaar bezocht Gustav Rau Europa om op kunstveilingen kunst te kopen. Hij bracht zo een unieke collectie van ongeveer achthonderd schilderijen en sculpturen bij elkaar. De verzameling verschaft een overzicht van vijf eeuwen Europese kunstgeschiedenis.

De tentoonstelling is aangevuld met enkele werken uit de collectie van het Groninger Museum.

Katwijk - Katwijks Museum
071-4013047 / www.katwijksmuseum.nl
Aanwinsten! t/m 17 mei 2014.

Het Katwijks Museum heeft in de afgelopen zeven jaar weer bijzondere, mooie en historisch waardevolle voorwerpen en kunstwerken kunnen verwerven. Deels door aankoop, en deels door legaat, langdurige bruikleen en schenking. Hierdoor is de collectie van het Genootschap Oud Katwijk, mede met steun van de Stichting Sponsorgelden Katwijks Museum, belangrijk verrijkt.

De laatste tentoonstelling waarin nieuwe stukken werden getoond, vond plaats in 2006. In de periode daarna heeft het Katwijks Museum opnieuw de nadruk

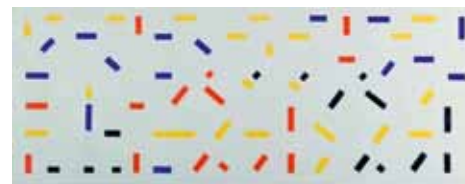
gelegd op het verzamelen en presenteren van kunstobjecten en sieraden die een relatie hebben met het verleden van Katwijk als kunstenaarskolonie. Om die beleidskeuze kracht bij te zetten heeft het museum onder meer enkele fraaie kunstwerken aangekocht, zoals de topstukken Zondagmorgen in Katwijk aan Zee, in 1904 geschilderd door Willy Sluiter (1873-1949) en De Zee uit 1919 door Harm Kamerlingh Onnes (1893-1985). Daarnaast bestaat aandacht voor kunst van hedendaagse kunstenaars in Katwijk, zoals 'bij de witte wand' van Natalie Dik, 'Smederij Haasnoot' van Dorien van Diemen maar ook beeldhouwwerk 'de Zeebonk' van Gerard Brouwer.

Een ruime selectie van de aanwinsten van de afgelopen zeven jaar zal worden getoond.

Laren - Singer Museum
035-5393939 / www.singerlaren.nl
Van Mauve tot Mondriaan;
t/m 18 mei 2014.

Singer Laren toont het beste dat in Laren en omgeving gemaakt is door kunstenaars als Jozef Israëls, Anton Mauve, Albert Neuhuys, Hein Kever, Max Liebermann, Ferdinand Hart Nibbrig, Jan Sluijters, Piet Mondriaan, Bart van der Leck en Gustave de Smet.

Bart van der Leck

Laren was in de periode 1880-1930 een bruisende kunstenaarskolonie. Haagse Schoolschilders trokken naar het pittoreske Laren en Blaricum om het onbedorven boerenbestaan vast te leggen. Het grote succes van deze schilderijen trok kunstenaars uit binnen- en buitenland naar het Gooi. Tegelijkertijd werd de kunstenaarskolonie vanaf 1900 ook een broedplaats van vernieuwing. Kunstenaars als Jan Sluijters, Gustave de Smet, Bart van der Leck en Piet Mondriaan verbeeldden de traditionele onderwerpen op een geheel nieuwe en verfrissende wijze. Achtereenvolgens wisselden symbolisme, pointillisme, luminisme, expressionisme en uiteindelijk totale abstractie elkaar af. Dit alles vond plaats op één plek gedurende een betrekkelijk korte periode.

Chris Beekman, houtzagers.

De bezoeker van de tentoonstelling krijgt een helder beeld van deze fascinerende ontwikkeling aan de hand van het beste dat er in de kunstenaarskolonie is gemaakt.

Vandaag de dag is de vraag naar Mondriaans werk zo groot, dat het niet mogelijk bleek om voor deze tentoonstelling een abstract schilderij uit zijn Larense tijd te lenen. Daarom wordt de ontwikkeling van zijn werk tussen 1915 en 1920 hier getoond met behulp van fotoreproducties op ware grootte, contemporaine citaten en informatieve teksten. Foto's van de huizen waar

de schilder verbleef tonen de plaatsen waar Mondriaans 'Nieuwe Beelding' in Laren en Blaricum tot stand kwam.

Maastricht - Museum aan het Vrijthof
043-3211327 / www.museumaanhethvrijthof.nl

Rob Graafland; semi-permanente tentoonstelling.

De Maastrichtse schilder en illustrator Rob Graafland (1875-1940) volgde zijn opleiding in Amsterdam. In 1898 werd hij tekenleraar aan het Stadsteekeninstituut in Maastricht. Graafland was een ambitieuze, jonge docent en wilde het talent van zijn leerlingen verder ontwikkelen. Zo-

Rob Graafland

doende richtte hij samen met het Stadsteekeninstituut de Zondagsschool voor Decoratieve Kunsten op. Zijn studenten waren o.a. Edmond Bellefroid, Jules Brouwers, Jean Grégoire en Henri Jonas. Deze groep werd 'De klas Graafland' genoemd. In de winter schilderden ze in de Augustijnenkerk en in de zomer trokken ze erop uit om en plein air te schilderen.

In 1905 ging hij naar Amerika, waar hij zich wilde oriënteren op de artistieke ontwikkelingen aldaar. In 1910 exposeerde hij met Piet Mondriaan en Jan Sluijters in het Stedelijk Museum in Amsterdam. In hetzelfde jaar richtte hij samen met zijn vriend Herman Gouwe het kunstenaarscollectief de 'Limburgse Kunstkring' op. Een jaar later verhuisde het

Graafland, kinderen in de wei.

gezin Graafland naar een groot huis met een Italiaanse tuin. Dit werd een ontmoetingsplaats voor leerlingen en vrienden van Graafland. In deze periode ontwikkelde hij zijn eigen stijl: het 'romantisch impressionisme': snelle en spontane penseelvoering met een helder kleurenpalet. Het werk straalt van vreugde. Graafland was ontevreden met de Rembrandtieke kleuren van zijn vroegere werk en vernietigde veel van deze schilderijen.

Rond 1919 raakte hij in een diepe depressie en stopte met schilderen. Tijdens zijn dieptepunt in 1933 verloor Graafland zijn rechteroog bij een zelfmoordpoging. In een interview vertelde hij dat het oratorium 'Die Schöpfung' van Joseph Haydn hem in 1934 had geïnspireerd om weer te beginnen met schilderen. Hij legde zich toen vooral toe op de portretschilderkunst. Graafland ontving veel opdrachten tot aan zijn dood in 1940.

Op de tentoonstelling 'Rob Graafland' zijn een selectie van 10 topstukken uit de vaste collectie te zien samen met 4 bijzondere bruiklenen in verschillende technieken. De tentoonstelling toont drie fasen van de schilder verdeeld over de ruimten aan de Papenstraat: het vroege werk, de 'gelukkige jaren' 1911-1919 en zijn late werk vanaf 1935. De betrokkenheid van het gezin en de leerlingen van Graafland is niet onopgemerkt gebleven.

Purmerend - Purmerends Museum
0299-472718 / www.purmerendsmuseum.nl
In Noord-Holland gebakken;
28 maart t/m 31 augustus 2014.

Een keuze uit 250 jaar Noord-Hollands keramiek: Weesper Porselein, Amstelporselein (voortzetting van Loosdrecht van Ds. Mol), Plateelbakkerij De Distel, Tegelbakkerij Lotus, Aardewerkfabriek Amstelhoek,

Plateelbakkerij Delft (PBD), Potterie Kennemerland, ESKAF, Aardewerkfabriek Haho / Potterie de Driehoek, Keramische Industrie Fris, Pottery Wesopa en Ambacht Volendam

ESKAF, modelnr 209, collectie De Hilster

Rotterdam - Chabot museum
010-4363713 / www.chabotmuseum.nl
Karel van Veen; kunsthistorica Yve de Vries en het Chabot Museum halen onbekende meester uit de vergetelheid; 18 maart – 8 juni 2014.

Zijn staatsieportret van koningin Juliana geniet zeker bij de oudere generatie landelijke bekendheid. En zijn portretten van negen vroegere minister-presidenten hangen nog altijd vlakbij het torentje op het Binnenhof. Toch werd de Rotterdamse kunstenaar Karel van Veen (1898–1988) nooit echt bekend. Onterecht, vond kunsthistorica Yve de Vries. De Vries: "Karel van Veen was een kunstenaar die op zijn eigen manier schilderde, helemaal buiten de modieuze kunststromingen van zijn tijd. Hij maakte portretten en vrij werk. Maar de kunstenaar zocht nooit roem of erkenning. Op de vraag van een journalist naar zijn positie binnen de moderne kunst antwoordde hij: 'Ik schilder de dingen zoals ze zijn'. Exponeren onder de noemer 'nieuwe zakelijkheid' of 'realisme' gaf Van Veen geen voldoening. Hij stopte in 1950 met exposeren." En zo verdween hij uit

Karel van Veen

het gezichtsveld.

Daarom besloot De Vries een monografie te schrijven over zijn leven en werk. Ter gelegenheid van de boekpublicatie is er komend voorjaar in het Chabot Museum een tentoonstelling met werk van de kunstenaar. Zijn eerste solotentoonstelling in Rotterdam sinds 1924. Er zal een serie fraaie portretten te zien zijn van markante Rotterdamse prominenten. Ze vormen een erehaag voor het staatsieportret van koningin Juliana. Ook wordt vrij werk tentoongesteld.

Zwolle - Museum de Fundatie
0572-388188 / www.museumdefundatie.nl
Jan Voerman; Landschappen, wolkengezichten en bloemstillevens; t/m 9 juni te zien in Kasteel het Nijenhuis.

Uit de nalatenschap van acteur Henk van Ulsen verwierf Museum de Fundatie onlangs een 60-tal schetsen en tekeningen van de hand van Jan Voerman Sr. Van 31 januari t/m 9 juni 2014 zal een groot deel van deze werken samen met ruim honderd schilderijen en aquarellen van 'de IJsselschilder' te zien zijn in Kasteel het Nijenhuis, Heino/Wijhe. De weidse landschappen, stille wolkengezichten, grazende koeien en lieflijke bloemstillevens geven een prachtige kijk op Voermans oeuvre.

"Let maar niet op Voer, hij is aan het broeden op een wolk". Zo beschreef Anna Verkade haar echtgenoot Jan Voerman als hij zich weer eens afgezonderd had om een wolkenlucht op doek of op papier vast te leggen. Het werd zijn handelsmerk, deze wolkengezichten, of ze nu dramatisch of contemplatief oogden. Eindeloze verten met stapelwolken boven het water, en vee rustend in de wei: Voermans IJssellandschappen zijn ongeëvenaard. Geboren in 1857

in Kampen en vanaf 1889 woonachtig in Hattem, werkte Voerman praktisch zijn hele leven aan de IJssel. Hij voelde er zich verbonden mee. Hij was het liefst buiten, waar hij rust en inspiratie vond.

Op de expositie in Kasteel het Nijenhuis vinden we veel tekeningen en schetsen van landschappen, wolken, paarden, koeien, bomen. Voerman gebruikte ze voor zijn schilderkunst. Tekeningen waren voor hem geen zelfstandige kunstwerken, maar gebruiksmateriaal. Hij bracht soms kleurcodes aan op zijn schetsen om ze in zijn atelier verder uit te werken in olieverf of aquarel. De aquareltechniek was voor het weergeven van atmosferische IJsseltaferelen buitengewoon geschikt. Ook de delicate kleurnuances in Voermans bloemstillevens kwamen met waterverf bijzonder goed tot hun recht. Het subtiele kleurgebruik, gepaard aan een virtuoze schildertechniek, maken zijn stillevens van bloemen tot een ander hoogtepunt binnen zijn oeuvre. Vanaf 1904 schilderde Voerman alleen nog maar met olieverf, die hij zeer verdunde om toch de sfeer van zijn aquarellen te benaderen. Met deze bijzondere techniek creëerde de kunstenaar een eigen signatuur. Die typische 'Voermannen', visionaire landschappen onder een dreigend of verstild wolkenpalet, zijn groots in hun ingetogenheid. Het zijn stuk voor stuk stille monumenten die nog altijd niet aan kracht hebben ingeboet.

Jan Voerman, liggend vee en noppende paarden aan de IJssel, olieverf op doek, 34x53 cm

Tentoonstellingen uitgebreid beschreven in eerder verschenen uitgaven van 'Rond 1900'

Alkmaar - Museum Alkmaar
072-5489789 / www.stedelijkmuseumalkmaar.nl
Bergense school en Charley Toorop; t/m 31 december 2030!

Amsterdam - Joods Historisch Museum
020-5310311 / www.jhm.nl
Schönberg & Kandinsky. Tegendraads in kunst en muziek; t/m 16 maart 2014.

Amsterdam - Museum het Schip
020-4182885 / www.hetschip.nl
Van krot tot woningwet.

Amsterdam - Hermitage Amsterdam
0900-437648243 / www.hermitage.nl
Gauguin, Bonnard, Denis; een Russische liefde voor Franse kunst; verlengd t/m 30 maart 2014.

Arnhem - Museum voor Moderne Kunst Arnhem
026-3775300 / www.mmkarnhem.nl
Vaste collectie presentatie; t/m 31 december 2014.

Assen - Drents Museum
0592-377773 / www.drentsmuseum.nl
Zoektocht naar schoonheid; schetsen en schetsboeken uit eigen collectie; t/m 9 maart 2014.

Bergen NH - Museum Kranenburgh
072-5898927 / www.museumkranenburgh.nl
Wonder; t/m 16 maart 2014.

Den Haag - Louis Couperusmuseum
070-3640653 / <http://www.louiscouperusmuseum.nl>
Couperus culinair; t/m 11 mei 2014.

Enschede - Rijksmuseum Twente
053-4358675 / www.rijksmuseumtwente.nl
Permeke en de Vlaamse expressionisten; t/m 16 maart 2014.

Gouda - Museum Gouda
0182-331000 / www.museumgouda.nl
HENRI FANTIN-LATOURE - 'DROMEN OP DOEK'; t/m 30 maart 2014

Den Haag - Gemeentemuseum
070-3381111 / www.gemeentemuseum.nl
Mondriaan en de Stijl; doorlopend.

Leerdam - Nationaal Glasmuseum
0345-612714 / www.nationaalglasmuseum.nl
Een Zee van Glas; t/m 19 oktober 2014.

Roermond - Cuyperhuis
0475-359102 / <http://www.cuyperhuisroermond.nl>
Cuyper en het Rijksmuseum; t/m 11 mei 2014.

Utrecht - Centraal Museum Utrecht
030-2362362 / www.centraalmuseum.nl
Rietveld en van Baarencollectie; Kunst en vormgeving 1915-1930; t/m 11 mei 2014. Architectuur van Rietveld; Ontwerp en uitvoering; t/m 11 mei.